Valtioneuvoston kanslia NEUVOSTORAPORTTI VNEUS2021-00561

Siivola Heli(VNK), Tapanainen-Thiess Jaana 10.06.2021

Asia
Epävirallinen eurooppaministerikokous 17.5.2021

Kokous
Epävirallinen eurooppaministerikokous 17.05.2021

Epävirallisen eurooppaministerikokouksen pääteemoja olivat tulevaisuuden ennakointi sekä Euroopan syrjäisimpien alueiden tilanne, jota tarkasteltiin niin ikään tulevaisuuden näkökulmasta. Kokouksen päätapahtumana oli EU:n laajuisen ennakointiverkoston (EU wide Foresight Network) ensimmäinen kokous ministeritasolla (”tulevaisuusministerit”).

EU:n syrjäisimpien alueiden tilannetta koskevan keskustelun keskiössä olivat alueiden innovaatiopotentiaali ja niiden tuottama lisäarvo unionille. Huipputason avaruus- ja syvänmerentutkimus, uusiutuvan energian lähteet ja runsas biodiversiteetti tarjoavat mahdollisuuksia koko Europalle tieteen ja kestävän kehityksen alalla. Toisaalta huomioita kiinnitettiin näiden alueiden erityisiin haavoittuvuuksiin.

Jäsenvaltiot toivottivat ministeritason ennakointiverkoston tervetulleeksi ja näkivät siinä selkeää lisäarvoa. Strategisesta autonomiasta ja resilienssin vahvistamisesta käydyssä keskustelussa moni painotti, että Euroopan talouden tulee säilyä jatkossakin avoimena. Esille nostettiin muun muassa toimivien sisämarkinoiden, kansainvälisten kumppanuuksien ja oikeusvaltioperiaatteen merkitys. Ajatus resilienssikykyä laajemmin analysoivista tulostauluista sai tukea.

Puheenjohtajavaltio Portugali järjesti epävirallisen eurooppaministerikokouksen Coimbrassa 17.5.2021. Puheenjohtajana toimi Portugalin Eurooppa-asioiden valtiosihteeri Ana Paula Zacarias. Jäsenvaltioiden eurooppaministerien lisäksi kokoukseen osallistuivat komission varapuheenjohtaja Maroš Šefčovič ja komissaari Elisa Ferreira.

Ministeri Tytti Tuppurainen oli estynyt osallistumaan kokoukseen EU:n omien varojen päätöstä koskevan eduskuntaäänestyksen vuoksi. Suomea edusti kokouksessa suurlähettiläs Satu Suikkari-Kleven Lissabonin suurlähetystöstä.

EU:n syrjäisimmät alueet

EU:n syrjäisimpien alueiden tilannetta koskevan osion keskiössä olivat alueiden innovaatiopotentiaali ja niiden tuottama lisäarvo unionille. Toisaalta huomiota kiinnitettiin näiden alueiden erityisiin haavoittuvuuksiin, joita ilmastonmuutos ja koronapandemia ovat edelleen lisänneet.

EU:n syrjäisimpiin alueisiin kuuluvat EU:n perussopimusten mukaan tietyt kaukana Euroopan mantereesta sijaisevat Espanjan, Portugalin ja Ranskan alueet: Kanarian saaret, Portugalin autonomiset alueet Madeira ja Azorit sekä Ranskan kuusi merentakaista aluetta. Ranskan Guyanaa lukuun ottamatta kaikki näistä alueista ovat saaria tai saariryhmiä, ulottaen EU:n alueen läntiselle Atlantille, Karibian merelle, Intian valtamerelle ja Etelä-Amerikkaan.

Keskustelua pohjustettiin esityksillä kestävästä turismista Azoreilla, uusiutuvan energian hankkeesta Kanarian saarilla, diginomadeista Madeiralla ja Réunionin saaren digikeskuksesta. Esitykset valottivat paitsi alueiden potentiaalia, myös niiden erityshaasteita johtuen kaukaisesta sijainnista ja alttiudesta luonnonkatastrofeille.

Komissaari Elisa Ferreira korosti EU:n syrjäisimpien alueiden erityistä arvoa tutkimukselle ja innovaatiolle muun muassa avaruustieteen, biodiversiteetin, uusiutuvan energian ja merten tutkimuksen alalla. Alueilla on käytössä runsaasti päästöttömiä energianlähteitä kuten aurinko-, tuuli-, aalto- ja maalämpövoimaa. Pienen kokonsa vuoksi ne ovat erinomaisia testausympäristöjä esimerkiksi uudenlaisille energia- ja kiertotalousratkaisuille. Monet alueista ovat ekoturismin ja sinisen talouden edelläkävijöitä. Digi-infrastruktuuriin panostamalla ne ovat viime aikoina onnistuneet houkuttelemaan etätyöntekijöitä eri puolilta maailmaa.

Toisaalta alueiden työttömyysaste, erityisesti nuorisotyöttömyys, kuuluu Euroopan korkeimpiin. Bruttokansantuote on selvästi EU:n keskitasoa alempi ja talous on usein rakentunut vain harvojen elinkeinojen varaan. Alueet saavat tukea useasta EU:n instrumentista. Komissaari painotti erityisesti koheesiopolitiikan merkitystä. Syrjäisimpiä alueita koskevan strategian uudistamisen tavoitteena on tarjota keinoja talouden uudistamiseen pandemian heikennettyä mahdollisuuksia monen perinteisen elinkeinon alalla. Keskeistä on digitaalisen, vihreän ja oikeudenmukaisen siirtymän vauhdittaminen ja resilienssin vahvistaminen.

Syrjäisimpien alueiden edustajana puhunut Azorien autonomisen alueen puheenjohtaja José Manuel Bolieiro korosti alueiden asukkaiden oikeutta nauttia täysimääräisesti EU-kansalaisuuteen liittyvistä oikeuksista, mikä ei toteudu ilman riittävää tukea ja päättäväisiä toimia. Useita näitä alueita laiminlyötiin pitkään, minkä vaikutukset tuntuvat edelleen. Komission päätös uudistaa syrjäisimpiä alueita koskevaa strategiaa on hyvin tervetullut. Nyt on tärkeää kuunnella alueiden asukkaiden näkemyksiä. Myös Bolieiro korosti alueiden tarjoamia mahdollisuuksia koko Euroopalle ja totesi, että pienen kokonsa ja syrjäisen sijaintinsa johdosta alueet sopisivat testialueiksi myös esimerkiksi koronarokotusten vaikutuksia arvioitaessa.

Ranska korosti, että syrjäisimpiä alueita koskevaa strategiaa uudistettaessa on huomioitava kunkin syrjäisen alueen omanlainen identiteetti. Ranskan Guyana ja Réunionin saari edustavat dynaamista digitaalista kehitystä, ja avaruuskeskus Ranskan Guyanalla on ainoa laatuaan EU:ssa. Ranska kertoi aikomuksestaan järjestää aiheesta ministerikonferenssi tammikuun 2022 lopussa.

Espanja totesi, että 60 prosenttia Kanarian saarten väestöstä työskentelee turismin parissa. Samalla se painotti syrjäisten alueiden potentiaalia talouden ja tieteen alalla esimerkiksi mallialueina kestävän kehityksen edistämisessä. Kanarian saarten kestävän kehityksen suunnitelman tavoitteena on energiaomavaraisuus ja jätteiden 100 % hyötykäyttö.

Portugali kertoi ”Startup Madeiran” kehittämästä diginomadi-hankkeesta ja totesi Madeiran sijoittuvan hyvin maailman suosituimpien diginomadikohteiden listalla. Azoreilla puolestaan on panostettu ekoturismiin, ja se on saanut ensimmäisenä saariryhmänä kestävän turismin tunnustuspalkinnon.

Asiakohdassa ehdittiin käyttää vain yksi muu puheenvuoro, jossa kiinnitettiin huomiota Alankomaiden merentakaisiin alueisiin.

Komissaari Ferreira totesi asiakohdan antaneen hyviä eväitä syrjäisimpiä alueita koskevan strategian uudistamiseen. Hän toivoi jäsenvaltioiden saaneen myös uusia näkökulmia yhteistyömahdollisuuksiin näiden alueiden kanssa.

EU:n laajuinen ennakointiverkosto – EU:n ”tulevaisuusministerien” ensimmäinen kokous

Epävirallisen ministerikokouksen päätapahtumana oli EU:n laajuisen ennakointiverkoston (EU wide Foresight Network) ensimmäinen kokous ministeritasolla (”tulevaisuusministerit”).

Komission strategisesta ennakoinnista vastaava varapuheenjohtaja Maroš Šefčovič painotti EU:n yhteisen ennakointityön merkitystä unionin strategiselle päätöksenteolle ja jäsenvaltioiden kansallisen ennakointikapasiteetin vahvistamiselle. Verkoston on tarkoitus kokoontua ministeritasolla ainakin kerran vuodessa. Verkoston keskustelujen ja johtopäätösten tulisi olla mahdollisimman pragmaattisia. Verkoston kumppaneiksi tulisi saada laajasti toimijoita esimerkiksi yrityksistä, ajatushautomoista ja tiedemaailmasta. Kun koko unionin kapasiteetti valjastetaan yhteiseen ennakointityöhön, tulevaisuuden vaihtoehtoisia kehityskulkuja pystytään hahmottamaan mahdollisimman laajasti. Šefčovič viittasi Ranskaan, Suomeen ja Espanjaan maina, joissa ennakointityöhön on panostettu onnistuneesti.

Yhteisen ennakointityön vahvistamista pidettiin tervetulleena. Käytetyissä puheenvuoroissa pohdittiin myös strategisen ennakoinnin merkitystä EU:n uskottavuuden ja kansainvälisen toimijuuden kannalta. Lisäksi esille nostettiin oikeusvaltion merkitys EU:n vahvuutena myös tulevaisuudessa.

Suomi kiitti komissiota ja puheenjohtajavaltiota ennakointityön nostamisesta näkyvästi esiin. Suomi korosti tavoitetta vahvistaa jäsenvaltioiden ja instituutioiden välistä yhteistyötä ja yhtyi komission ja puheenjohtajavaltion näkemykseen mahdollisimman laajasta ja moniäänisestä verkostosta. Jäsenvaltioiden ennakointijärjestelmät tulisi kiinnittää tiiviisti niihin prosesseihin, joissa EU:n strateginen ennakointi tehdään ja prosesseissa saatua tietoa tulisi jakaa avoimesti jäsenmaille. Suomi kertoi tiiviisti omasta ennakointityöstään painottaen laajaa osallistamista sekä hallituksen, eduskunnan ja muiden sidosryhmien tiivistä yhteistyötä.

Portugalin valtiosihteeri Zacarias totesi Suomen järjestelmän toimivan inspiroivana esimerkkinä. Tiedonvaihto ja luottamuksen rakentaminen ovat tärkeitä.

Avoin strateginen autonomia ja resilienssin vahvistaminen ennakoinnin näkökulmasta

Ministeritason ennakointiverkoston ensimmäisiä varsinaisia keskusteluteemoja olivat strateginen autonomia ja resilienssin vahvistaminen. Keskusteluja käytiin puheenjohtajavaltion ja komission yhteisen keskustelupaperin sekä komission tausta-asiakirjojen pohjalta. Komissio esitteli muun muassa ajatustaan selviytymiskykyä kuvaavista tulostauluista (”resilience dashboards”), joilla arvioitaisiin laajasti jäsenvaltioiden vahvuuksia ja heikkouksia. Tämä heijastelisi EU-johtajien Porton epävirallisessa kokouksessa peräänkuuluttamaa BKT-indikaattoreita laajempaa arviota hyvinvoinnista. Šefčovič painotti, että strategisessa autonomiassa ei ole kyse protektionismista. On löydettävä tasapaino tarvittavan autonomian ja avoimuuden välillä.

Käydyssä keskustelussa moni korosti tarvetta *avoimeen* strategiseen autonomiaan ja painotti toimivien sisämarkkinoiden merkitystä. Euroopan talouden tulee säilyä jatkossakin avoimena samalla kun omaan teolliseen kapasiteettiin panostetaan ja strategisista riippuvuuksista kriittisillä aloilla pyritään pääsemään eroon. On tärkeää vauhdittaa teknologian kehitystä, tukea kasvuyrityksiä ja innovaatiota. Esille nostettiin muun muassa vihreän siirtymän edistäminen, kiertotalouden merkitys, kriittisten raaka-aineiden saannin varmistaminen, Euroopan digitaalinen suvereniteetti, sosiaalisen ulottuvuuden huomioiminen ja sukupuolten tasa-arvo. Tavoitteena tulisi olla avoin, vahva ja kilpailukykyinen unioni. Yhteistyötä muiden kumppanien kanssa sekä EU:n vastuullista roolia kansainvälisellä tasolla, etenkin suhteessa unionin naapurustoon, pidettiin tärkeänä. Innovaatiokyky ja vahva yhteistyöote nähtiin EU:n vahvuuksina sekä strategisen autonomian että resilienssin näkökulmasta. Huomiota kiinnitettiin myös puolustusulottuvuuteen.

Ajatus resilienssikykyä laajemmin analysoivista tulostauluista sai tukea. Tarvitaan yhtenäisempiä indikaattoreita. Teknologian ja teollisuuden rinnalla on tärkeää tarkastella muun muassa inhimillistä pääomaa. Euroopan laajuisesti koottavien tietojen avulla voitaisiin identifioida unionin heikkouksia ja vahvuuksia suhteessa muuhun maailmaan. Esille nostettiin myös käytettävien indikaattorien

tasapuolisuus. Esimerkiksi koulutettujen henkilöiden maastamuuton muistutettiin muodostavan merkittävän haavoittuvuuden joillekin jäsenvaltioille. Moni korosti oikeusvaltioperiaatteen merkitystä EU:n vahvuutena jatkossakin. BKT-mittausta laajemmassa arvioinnissa olisi hyvä huomioida myös yhteiset arvot. Esille nostettiin myös tarve vahvistaa rahoitusjärjestelmien resilienssiä.

Suomi korosti puheenvuorossaan vahvojen ja avointen sisämarkkinoiden olevan paras tae strategiselle autonomialle. Omien vahvuuksien kehittäminen ja reilu kilpailu ovat tärkeitä samoin kuin sääntöperusteinen kansainvälinen kauppajärjestelmä. Sisämarkkinoilla toimivien kolmansien maiden yritysten tulee toimia samojen sääntöjen mukaan kuin eurooppalaiset yritykset. EU:n resilienssin perustan luovat yhteiset arvot kuten ihmisoikeudet, tasa-arvo ja oikeusvaltio. Suomi totesi BKT:tä pidemmälle menevän arvioinnin ja siihen liittyvien indikaattorien olevan suomalaisen ajattelun mukaista ja viittaisi omalla puheenjohtajakaudellaan edistämäänsä hyvinvointitalouteen, joka korostaa kestävän kasvun, hyvinvoinnin ja ekologisen kestävyyden yhteyksiä. Lisäksi Suomi nosti esiin rahoitusjärjestelmien häiriönsietokyvyn.

Portugalin valtiosihteeri Zacarias veti keskustelua yhteen. EU:n avoimuus halutaan säilyttää ja ulkoisia kumppanuuksia vahvistaa. Huomiota tulee kiinnittää muun muassa pk-yrityksiin, markkinoille pääsyyn, koheesioon ja kriittisten raaka-aineiden saatavuuden varmistamiseen. Tarvitaan innovatiivista ajattelua. Moni korosti EU:n yhteisiä arvoja ja tarvetta arvioida yhteiskuntien tilaa BKT-mittareita laajemmin.

***

Epävirallisen eurooppaministerikokouksen yhteydessä Coimbrassa järjestettiin myös EU:n korkean tason oikeusvaltiokonferenssi.

Ministerikokouksen jälkeen huomioitiin kansainvälinen homofobian, transfobian ja bifobian vastainen päivä julkistamalla Ranskan, Hollannin ja Tanskan aloitteesta laadittu LGBTI-julistus, johon myös Suomi liittyi.

Suomen edustajat
Suurlähettiläs Satu Suikkari-Kleven, Lissabonin suurlähetystö

Asiakirjat

Liitteet

Viite

Asiasanat	YAN Yleisten asioiden neuvosto, EU:n tulevaisuus
Hoitaa	**VNK**
Tiedoksi	ALR, EUE, LVM, MMM, OKM, OM, PLM, SM, STM, TEM, TPK, TULLI, UM, VM, VTV, YM